CZU: 94(498.3/.4)"13/16" https://doi.org/10.59295/lrr2024.07

Hotarul Țării Moldovei cu Transilvania și specificul frontierelor montane medievale

Alexandru BEJENARU
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
0000-0001-6508-3917

The border of Moldova with Transylvania and the specifics of medieval mountain borders. The present study brings to attention the evolution of the border between the Principality of Moldavia and Transylvania in the 14th - 17th centuries, comparing it with other similar cases of mountain borders from the Middle Ages. This border area possessed the typical qualities of a medieval mountain frontier, which was difficult to monitor outside the limits of the main passes. Initially, the Moldavian-Transylvanian frontier followed the watershed of the major rivers in this area, but the increasingly intensive economic exploitation of the Eastern Carpathians between the 16th and 17th centuries provoked first documented conflicts between the Moldavian rulers and the inhabitants of Bistrița, in which the Saxon representatives advocated for the principle of fixing the common boundary along the course of the disputed rivers. At the same time, the western borders of Moldavia were heavily influenced by the old traditions of mountain frontier management in the Kingdom of Hungary.

Keywords: Principality of Moldavia, Transylvania, Kingdom of Hungary, Bistrița, Moldavian-Transylvanian border, medieval frontiers, mountain frontiers, Carpathian Mountains

Cercetarea trecutului hotarului dintre Țara Moldovei și Transilvania de-a lungul munților Carpați în Evul Mediu târziu cuprinde mai multe dificultăți, legate de varietatea redusă de izvoare disponibile privind această regiune de frontieră și numărul mult mai mic al conflictelor de hotar atestate documentar în aceste spații mai greu accesibile. O posibilă variantă pentru depășirea acestui impas ar putea fi compararea cu exemplele similare ale frontierelor amplasate în diferite regiuni montane pe parcursul epocii medievale. Realizarea unei asemenea analize oferă oportunitatea identificării similitudinilor dintre diferite cazuri ale frontierelor medievale montane, care, la rândul lor, ar putea explica specificul hotarului moldo-transilvan în perioada secolelor XIV-XVII.

În pofida accesibilității mai grele pentru practicarea diverselor activități economice, munții au fost din ce în ce mai activ populați și exploatați de comunitățile seminomade și sedentare în epoca medievală. Un exemplu în acest sens pot servi Alpii de Sud francezi, care în Evul Mediu au trecut printr-o perioadă de schimbări intense, manifestate prin colonizarea teritoriilor la altitudini tot mai înalte încă din epoca carolingiană și cauzate de creșterea demografică și ascensiunea econo-

miei lumii occidentale între anii 980-1220/1250. Grupurile sociale, care au stat în fruntea acestei mișcări de cucerire a noilor spații montane pentru pășunat, agricultură și exploatare forestieră, sunt greu de discernut doar în baza descoperirilor arheologice, fiind propuse în calitate de versiuni micile comunități de emigranți sau micii proprietari liberi, care erau în căutarea extinderii marginilor de terenuri utilizate de ei în mod regular[1].

Funcțiile și modul de gestionare a frontierelor montane medievale au variat de la un caz la altul. De exemplu, Imperiul Bizantin, aflat în defensivă sub presiunea campaniilor arabe din secolele VII-IX, a optat la hotarele sale orientale pentru crearea unui sistem de apărare în adâncime, care putea să profite de frontierele naturale ale Imperiului de-a lungul munților Taurus și Anti-Taurus și să mărească eficacitatea distribuirii resurselor militare și financiare modeste la acel moment. Trecătorile principale prin aceste lanțuri montane erau apărate de mici fortificații și garnizoane, a căror misiune principală era avertizarea autorităților imperiale despre invaziile inevitabile și organizarea ambuscadelor în munți pentru forțele inamicilor. Dincolo de acești munți se amplasau teritoriile interne ale themelor, care erau apărate de ostașii convocați ad-hoc din rândurile țărănimii, iar a treia linie defensivă se amplasa în partea vestică a Podișului Anatoliei, cu scopul apărării accesului spre regiunea fertilă din vestul Asiei Mici și a căii spre Constantinopol[2]. Aceeași strategie era aplicată mai târziu și în partea europeană a Imperiului, unde pasurile montane dintre Niš și Skopje erau înzestrate cu turnuri de supraveghere, dincolo de care se întindea un *no-man's-land* și teritoriile controlate de slavi[3]. Însă între munți și râuri, bizantinii preferau cea din urmă opțiune în calitate de barieră naturală, dacă exista o asemenea posibilitate: odată cu începutul incursiunilor pecenegilor din 1027 în Imperiul Bizantin, autoritățile centrale au preferat să apere frontiera pe Dunăre împotriva noii amenințări, în schimbul retragerii spre pasurile mult mai ușor apărabile ale munților Balcani[4]. În cazurile când situația militară era critică, retragerea spre pasurile montane rămânea o opțiune viabilă, cum a fost în cazul lui Alexie I Comnenul, care se îndoia inițial în posibilitatea menținerii themei Paristrionului în fața nomazilor[5].

În alte cazuri, munții nu erau văzuți imediat ca frontiere naturale, iar punctul de referință între teritoriile unui conducător politic față de altele erau înseși centrele urbane sau așezările militare amplasate pe altitudini înalte – un exemplu în acest sens reprezintă castelul Toron din Galileea de Nord în Regatul Ierusalimului, care delimita jurisdicțiile orașelor Tyr și Tiberias. Mențiuni documentare ale existenței

---

1 Aline Durand. Medieval Southern Alpine Mountains: perceptions and interweaving diverse sources. În: Retamero Felix, Schellerup Ingrid, Davis Althea. *Agricultural and Pastoral Landscapes in Pre-Industrial Society*. Vol. 3, Oxford: Oxbow, 2016, pp. 264-266.

2 Catherine Holmes. Byzantium's Eastern Frontier in the Tenth and Eleventh Centuries. În: David Abulafia, Nora Berend. *Medieval Frontiers: Concepts and Practices*. London and New York: Routledge, 2016, pp. 87-88.

3 Paul Stephenson. *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 125.

4 Motivele acestei decizii puteau fi fie dorința de a menține controlul și bunăstarea populației themei Paristrionului dintre Dunăre și Balcani, fie valoarea ideologică a controlului asupra „mărețului Istru" pentru Imperiu în calitate de hotar natural după lungile războaie cu Primul Țarat Bulgar, fie pentru a evita scenariul sedentarizării pecenegilor în zona Dunării de Jos după exemplul bulgarilor (Paul Stephenson. *Byzantium's Balkan Frontier…*, p. 82).

5 Paul Stephenson. *Byzantium's Balkan Frontier…*, p. 113

unei frontiere între Tyr și Tiberias la moment nu există, sugerând că anume castelul Toron, și nu trăsăturile reliefului local, a devenit principalul reper care a delimitat teritoriile celor două orașe[6]. Combinația celor două tendințe legate de hotarele medievale montane reprezintă cazul Regatului armean al Ciliciei pe timpul domniei lui Lewon I (1198-1219), care a pus un accent deosebit pe edificarea și controlul unui cluster de fortărețe în munții Taurus, la hotarul cu Sultanatul Rumului, atât pentru controlul principalelor pase montane, cât și pentru ruperea de sub controlul turcilor a împrejurimilor capitalei lor, Konya, și a orașului Laranda, care ocupa o poziție strategică unde se termina zona de câmpie și începeau munții Ciliciei Robuste[7].

Cauzele restrângerii hotarelor doar la pasurile montane, centrele populate învecinate sau punctele întărite militar în munți se ascund atât în gradul redus de populare a acestei regiuni, cât și în dificultățile acțiunilor de delimitare în spațiile montane, care erau destul de vaste și greu accesibile, nemaivorbind de pretențiile născute pentru pășuni sau locurile de vamă[8]. Chiar și în epoca modernă natura frontierelor fixate între state rămânea a fi destul de poroasă, în pofida utilizării tot mai sistematice a serviciilor cartografilor în delimitarea hotarelor. De exemplu, chiar dacă Tratatul de la Pirinei din 1659 a recunoscut acești munți ca un hotar natural între Franța și Spania, ele au fost declarate oficial astfel doar către 1795, iar demarcarea exactă a liniei de contact s-a desăvârșit către 1868[9]. Motivele acestor complicații au constat nu doar în dificultatea trasării liniei de frontieră, dar și în decizia inițială de a trasa hotarul de-a lungul crestelor lanțurilor montane, care nu au coincis cu bazinul fluviilor din regiune și au generat conflicte pentru accesul și utilizarea apelor râurilor în imediata apropriere de izvoarele acestora[10]. Pentru prima dată fixarea unei linii imaginare de-a lungul Alpilor, fără participarea unor comisii de frontieră la fața locului, a fost aplicată în procesul de demarcare a frontierei dintre Regatul Franței și Ducatul de Savoia conform Tratatului de pace de la Rijswijk în 1697[11].

Ținând cont de aceste momente generale ale frontierelor medievale în munți, putem trece la specificul acestora în spațiul carpatic. În cazul Regatului Ungariei, intrarea și ieșirea prin hotarele nordice și răsăritene de-a lungul Carpaților erau fixate în trecătorile montane, de-a lungul sau la intersecția drumurilor importante și a izvoarelor râurilor care părăseau limitele țării, fiind numite în cancelaria maghiară *indagines* (în maghiară – *gyepű*, în română – prisacă), prevăzute cu obstacole din copacii tăiați și locuri de trecere sub supraveghere, cunoscute ca *portae* (în română – porți). Cetățile au jucat aici un rol important în apărarea hotarelor Ungariei doar

---

6 Ronnie Ellenblum. Were the Borders and Borderlines in the Middle Ages? The Example of the Latin Kingdom of Jerusalem. În: David Abulafia, Nora Berend. *Medieval Frontiers: Concepts and Practices*. London and New York: Routledge, 2016, pp. 111-113.

7 Sara Nur Yildiz. Reconceptualizing the Seljuk-Cilician Frontier: Armenians, Latins, and Turks in Conflict and Alliance during the Early Thirteenth Century. În: Florin Curta. *Borders, barriers, and ethnogenesis: frontiers in Late Antiquity and the Middle Ages*. Turnhout: Brepols, 2005, pp. 97-99, 108.

8 Petre Beșliu-Muntean. Considerații generale asupra securității frontierei central-sudice a Transilvaniei (secolele XII-XVI). În: *Transilvania*. 2009. Nr. 3, p. 77.

9 Anna Groundwater. Renewing the Anglo-Scottish Frontier: Reassessing Early Modern Frontier Societies. În: Raingard Eßer, Steven G. Ellis, *Frontier and Border Regions in Early Modern Europe*. Hannover: Wehrhahn Verlag, 2013, p. 22.

10 Gideon Biger. Historical Geography and International Boundaries. În: *European Review*. 2020. Vol. 29. Nr. 1, p. 70.

11 Jozef W. Konvitz, *Cartography in France, 1660–1848: Science, Engineering and Statecraft*. Chicago: University of Chicago Press, 1987, pp. 32-33.

după invazia mongolă din anii 1241-1242, când regele Bela al IV-lea a renunțat la monopolul regal asupra ridicării fortărețelor și a îndemnat nobilimea să participe la construcția castelelor din piatră pentru refacerea sistemului defensiv al regatului[12].

Preluând viziunile recente ale istoriografiei occidentale, P. Beșliu-Munteanu atenționează asupra faptului că „nu există o linie de demarcare teritorială fermă și nici cetăți de graniță în Evul Mediu transilvănean", iar construcțiile de fortărețe în pasurile montane nu însemnau modificarea hotarului, ci pătrunderea în adâncul *no-man's-land*-ului față de vecinii săi, discutând exemplul cetăților de la Boița-Turnu Roșu și Tălmăciu din valea Oltului și al fortificației de la vărsarea râului Meghieș în Olt în sudul Transilvaniei. Răspunsul domnului Țării Românești la ridicarea acestei din urmă întărituri la începutul secolului XVI a fost fixarea bornelor de delimitare a hotarului și soluționarea conflictului teritorial apărut prin convocarea comisiei de hotar în 1520, cu participarea reprezentanților regelui Ungariei, a boierilor munteni și a cnezilor hațegani. Absența în textul înțelegerii de hotărnicie a unor „semne mai vechi" de reper ne mărturisește despre absența unor delimitări anterioare în acest segment al frontierei dintre Transilvania și Țara Românească[13].

Sistemul defensiv în sudul Transilvaniei, constituit din fortificații de culme și creat cu concursul activ al scaunelor săsești, s-a desăvârșit în intervalul dintre sfârșitul secolului XIV și 24 februarie 1433 (data emiterii diplomei lui Sigismund de Luxemburg tuturor sașilor, care nota contribuția militară a orășenilor germani în paza și întreținerea drumurilor și potecilor din munți), fiind stimulată, în mare parte, de amenințarea invaziilor otomane. Concentrarea acestor cetăți în jurul Sibiului[14] se asemăna cu clusterele de fortificații întâlnite în Regatul armean al Ciliciei, care au fost anterior. Evoluția acestui sistem de fortificații în sudul Transilvaniei este foarte de greu de reconstituit pentru intervalul dintre mijlocul secolului XV – prima jumătate a secolului XVI, însă greutățile cu care s-au ciocnit autoritățile Imperiului Habsburgic în secolul XVIII în procesul stabilizării și hotărnicirii liniei de demarcare cu Țara Românească indică un tempo lent al tranziției de la frontieră la hotar fix în Carpații meridionali[15]. Chiar și în a doua jumătate a secolului XVI, hotarele occidentale (amplasate, de altfel, în regiunile câmpiei Pannoniei) ale Principatului Transilvaniei pot fi caracterizate mai mult ca o zonă de frontieră, decât ca o linie de demarcare tipică pentru statele moderne. Tendințele de delimitare tot mai strictă se proliferează în această perioadă dincolo de fixarea tradițională a acestora pe cursurile râurilor și lanțurile montane, atenția principală fiind acordată controlului asupra fortificațiilor-cheie[16].

---

12 Nora Berend, Hungary, 'the Gate of Christendom'. În: David Abulafia, Nora Berend. *Medieval Frontiers: Concepts and Practices*. London and New York: Routledge, 2016, p. 200; Miloš Marek. The Protection of the Northern Borders of the Kingdom of Hungary (Slovakia) with Poland in the Middle Ages. În: *Res Gestae. Czasopismo historyczne*. 2020. Nr. 11, p. 47; Ioan Marian Țiplic. *Organizarea defensivă a Transilvaniei în Evul Mediu (secolele X-XIV).* București: Editura Militară, 2006, pp. 113-114.

13 Petre Beșliu-Muntean. *Considerații generale…*, pp. 76-77.

14 *Ibidem*, pp. 77-79.

15 *Ibidem*, p. 79-80; Gelu Fodor. An Eighteenth Century Constitutional Struggle: Institutions, Defence and Border Legislative Matters between the Imperial Court and the Transylvanian Diet. În: Florin Nicolae Ardelean, Liviu Cîmpeanu, Romulus Gelu Fodor, Livia Magina. *From Medieval Frontiers to Early Modern Borders in Central and South-Eastern Europe*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2022, pp. 124-125.

16 Florin Nicolae Ardelean. Political Boundaries and Territorial Identity in Early Modern Central Europe: The Western Frontier of Transylvania during the Sixteenth Century. În: *Territorial Identity and Development*. 2021. Vol. 6. Nr. 1, p. 33.

După o retrospectivă generală a mai multor exemple de frontiere medievale montane, putem trece la analiza situației existente la hotarul moldo-transilvan. Una dintre complicațiile majore în studiul originilor și evoluției frontierei dintre Moldova și Transilvania o reprezintă numărul mic de izvoare documentare și narative disponibile. În interpolarea *Letopisețului Țării Moldovei* al lui Grigore Ureche, Misail Călugărul distinge în legenda descălecatului Moldovei de către Dragoș „munții ungurești" de „munții țării Moldovei" între acest principat și Maramureș[17]. Din păcate, nu se pot releva motivele acestei distincții (de altfel, absentă în textul original al lui Gr. Ureche sau în relatarea similară a descălecatului Moldovei a lui N. Costin[18]). Conform lui Dimitrie Cantemir, în *Descrierea Moldovei*, Carpații Orientali s-ar fi aflat în stăpânirea Transilvaniei, hotarul fiind mutat mai târziu de către Ștefan cel Mare spre vest pe culmile munților, care despărțeau cele două regiuni până la începutul secolului XVIII[19].

Această versiune nu se concordă însă cu episoadele amintite mai sus ale conflictelor dintre moldoveni și bistrițeni la sfârșitul secolului XVI – prima jumătate a secolului XVII și cu actul de danie al lui Alexandru cel Bun mănăstirii Moldovița din 15 februarie 1410 care stipula că muntele Suhardului era în stăpânirea sfântului locaș, indicându-se, totodată, hotarele acestuia[20]. Anume acest hrisov a stat la originea descrierii oferite de Aron Tiranul în mesajul său către bistrițeni pe 28 iunie 1593, care reitera în calitate de „antiquitus limitatum territorium" al Țării Moldovei linia hotarului de pe vârful muntelui Siret – Fântâna Rece (astăzi cunoscut sub numele de pârâul Rece) – Coșna – Păltiniș – Coșinora Mare – vârful muntelui Suhard – pârâul Obârșia Roșie – râul Bistrița – poiana Hidegkutpataka – vârful muntelui Siret[21]. În baza acestor mărturii, T. Bălan a ajuns la concluzia că „de acolo de unde se rup apele a fost frontiera", urmărind configurațiile descrise în 1410 și 1593[22]. Acest principiu al frontierei dintre Moldova și Transilvania va fi reiterat cu ocazia multiplelor litigii dintre supușii domnului și bistrițeni în prima jum. a sec. XVII[23] din cauza încălcărilor hotarelor de către sași din motive economice[24].

---

17 Grigore Ureche. *Letopisețul Țării Moldovei*. București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, p. 60.

18 Nicolae Costin. *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*. București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1942, p. 172.

19 Dimitrie Cantemir. *Opere. Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*, Chișinău: Î.E.P. Știința, 2019, p. 81.

20 Mihai Costăchescu. *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare. Vol. I. Documente interne: urice, (ispisoace), surete, regeste, traduceri (1374-1437)*. Iași: „Viața Românească" S.A., 1931, doc. 26, pp. 75-77. Aceste prevederi au rămas neschimbate și au fost reconfirmate de Miron Barnovschi în hrisovul său din 2 iunie 1626 (Teodor Bălan. Conflictul pentru muntele Suhard între Moldova și Transilvania. În: *Fraților Alexandru și Ion I. Lăpedatu la împlinerea vârstei de 60 de ani. XIV. IX. MCMXXXVI*. București: Imprimeria Națională, 1936, p. 39).

21 Eudoxie Hurmuzaki, Nicolae Iorga. *Documente privitore la istoria românilor. Vol. 15. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene: Bistrița, Brașov, Sibiiu. Partea I: 1358-1600*. București: Atelierele Grafice Socec Comp, 1911, doc. 1318, p. 718; Ioan C. Băcilă. Hotarul de apus al Moldovei. În: *Buletinul Societății Regale Române de Geografie*, 1922. Vol. XLI, p. 49; Teodor Bălan. Conflictul pentru muntele Suhard..., p. 42.

22 Teodor Bălan. *Din istoricul Câmpulungului moldovenesc*, București: Editura Științifică, 1960, p. 42-43.

23 Nicolae Iorga. *Documente romînești din archivele Bistriței: (scrisori domnești și scrisori private). Partea I*, București: Editura Librăriei Socecu & Comp., 1899, doc. 22, p. 17-19; Eudoxie Hurmuzaki, Nicolae Iorga. *Documente privitore la istoria românilor. Vol. 15. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene: Bistrița, Brașov, Sibiiu. Partea II: 1601-1825*. București: Atelierele Grafice Socec Comp, 1913, doc. 1759, p. 890.

24 Ioan C. Băcilă. Întinderea Moldovei. În: *Buletinul Societății Regale Române de Geografie*. Vol. XXXVII. 1916-1918, p. 325; Teodor Bălan. *Conflictul pentru muntele Suhard...*, pp. 41-48.

Apariția atât de târzie a primelor referințe la delimitările de hotar în Carpați (în comparație cu primele înțelegeri de graniță atinse în cazul hotarelor Moldovei cu Polonia și Țara Românească încă la sfârșitul secolului XIV) se explică atât prin particularitățile frontierelor montane în Evul Mediu, cât și prin gradul limitat al exploatării economice a Carpaților răsăriteni, care a generat primele conflicte și rectificări ale vechilor hotare doar către sfârșitul secolului XVI, în comparație cu litigiile la hotarul munteano-transilvan la începutul aceluiași veac. Cauzele menținerii acestui status-quo îndelungat constau în natura sistemului de securitate a frontierei moștenite din tradițiile defensive ale Coroanei maghiare, unde principalele puncte de apărare și reper erau amplasate la intrarea în pasurile montane. Centrele urbane majore ale sașilor în Transilvania, precum Sibiul, Brașovul și Bistrița, au fost înființate la intrarea în pasurile montane din considerații comerciale și militare, reprezentând, conform lui I. C. Băcilă, „granița chiar la pasul Carpaților, unde pasul a atras orașul și cel ce domina pasul putea să-și întindă influența și dincolo de el”[25].

Același principiu al fortificării principalelor căi de acces spre Carpați se obesrvă și dincolo de munți, în voievodatul lui Bogdan I, care putea să mențină frontiera sa occidentală pe linia Baia-Câmpulung-Rădăuți cu localitățile adiacente, aceasta fiind ulterior extinsă, pe timpul domniei lui Lațcu, până la Siret și pe timpul lui Petru I Mușat, până la cetatea de piatră a Neamțului[26]. Absența fortificațiilor mușatine în segmentul de sud al frontierei moldo-ardelene pentru securizarea ieșirilor din pasurile Ghimeș și Oituz[27] reprezintă o mărturie indirectă în favoarea instalării mai târzii a stăpânirii voievozilor de la Suceava. S. Iosipescu aduce în calitate de argument privilegiul comercial al lui Alexandru cel Bun din 1408, unde vama de la Trotuș servea pentru trecerea călătorilor din sau spre Transilvania „la întâlnirea drumului dinspre pasul Ghimeș cu cel de pe valea Tazlăului, dar nu direct pe drumul Oituzului (căci vechiul târg al Trotușului se afla către confluența râurilor Trotuș, Oituz, Tazlău, pe malul stâng, iar drumul venea pe malul opus)”[28]. L. Rădvan completează această observație cu hrisovul din 15 martie 1410, în care Domoncuș stolnic, fratele său Blaj și Iacob, fiul lui Gheleb Miclouș, au primit șase sate pe Cașin și Oituz[29].

Conflictele privind frontiera moldo-ardeleană și acțiunile de precizare a hotarului comun sunt atestate documentar doar la sfârșitul secolului XVI și pe parcursul secolului XVII[30], motivele lor fiind trecerile păstorilor bistrițeni cu turmele lor

---

25 Ioan C. Băcilă. *Hotarul de apus al Moldovei…*, p. 40.

26 Ioan C. Băcilă. *Întinderea Moldovei…*, p. 318; *Idem*. *Hotarul de apus al Moldovei…*, p.. 43-44; Denis Căprăroiu. Chronology and Numismatic Inferences of the first Muşatin Stone Fortresses. În: *Annales d'Université Valahia Targoviste Section d'Archéologie et d'Histoire*. 2016. Vol. XVIII. Nr. 2, pp. 28-29.

27 Ioan Marian Țiplic. *Organizarea defensivă a Transilvaniei în Evul Mediu (sec. X-XIV).* București: Editura Militară, 2006, p. 174.

28 Sergiu Iosipescu. Drumuri comerciale în Europa centrală și sud-estică și însemnătatea lor politică (sec. XIV-XVI). În: *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”*. 1982. Vol. XIX, p. 275.

29 *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. Volumul I (1384-1448).* Alcăt. și coord.: C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, doc. 28, p. 40; Laurențiu Rădvan. Cu privire la începuturile orașelor din Țara de Jos a Moldovei. În: *Studii și materiale de istorie medie.* 2010. Vol. XXVIII, p. 54.

30 Eudoxie Hurmuzaki, Nicolae Iorga. *Documente privitore la istoria românilor. Vol. 15. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene: Bistrița, Brașov, Sibiiu. Partea II: 1601-1825*. București: Atelierele Grafice Socec Comp, 1913, doc. 1759, p. 890; doc. 1825, pp. 1018-1019; Teodor Bălan. *Conflictul pentru muntele Suhard…*, pp. 41-48.

sau a vânătorilor în adâncul Țării Moldovei, exploatarea ilegală a pădurilor moldovene, furturile de fânețe, conflictul pentru munții Suhard aflați în proprietatea mănăstirii Moldovița (partea moldoveană pledând pentru drepturile lor vechi asupra acestui masiv și principiul delimitării hotarelor după cumpăna râului Bistrița, în timp ce bistrițenii, dimpotrivă, înaintau ideea fixării hotarului pe dreapta acestui fluviu)[31] etc. Astfel, natura acestor litigii era una economică, provocată de creșterea gradului de exploatare a teritoriilor aflate pe altitudini mari din partea sașilor, dornici de a-și lărgi posesiunile lor. I. C. Băcilă denota o creștere substanțială a acestor certuri pe timpul domniei lui Vasile Lupu[32]. Bilanțul neînțelegerilor apărute indică apariția majorității certurilor între supușii domnului Moldovei și locuitorii Bistriței, în timp ce frontiera cu regiunile populate de secui nu a generat atât de multe probleme. I. C. Băcilă presupunea că hotarul cu secuimea puteau fi „mai bine hotărât, ori poate din lipsa de amestec al Domnilor moldoveni”[33].

În concluzie, hotarul de apus al Țării Moldovei deținea calitățile tipice pentru o zonă montană în Evul Mediu, care erau destul de greu de monitorizat în afara limitelor trecătorilor montane, ce serveau ca principalele căi de comunicații și comerț, încetinind considerabil procesul delimitării acesteia între domnii Moldovei și autoritățile ardelene. Exemplele prezentate mai sus ale litigiilor atestate între bistrițeni și supușii moldoveni denotă existența îndelungată a configurației frontierei moldo-transilvane până la sfârșitul secolului XVI într-o formă mai mult sau mai puțin neschimbată, fiind puternic influențată de vechile tradiții ale gestiunii frontierelor montane în Regatul Ungariei încă dinaintea întemeierii Țării Moldovei. Aici nu se atestă o rețea complexă de fortificații, ca în cazul Ciliciei armene, deoarece înseși trecătorile din Carpații orientali nu au servit ca artere comerciale strategic importante pentru întreaga regiune, precum s-a întâmplat cu munții Taurus în perioada cruciadelor.

Apariția primelor litigii de hotar doar la sfârșitul secolului XVI și pe parcursul secolului XVII relevă atingerea gradului suficient de colonizare și exploatare economică a Carpaților Orientali pentru ca ele să devină, în sfârșit, contestate de către bistrițeni și moldoveni. Principiile de delimitare a hotarului preferate de cele două părți demonstrează că inițial, din a doua jumătate a secolului XIV (dacă nu chiar mai înainte de întemeierea Țării Moldovei), frontiera moldo-transilvană era determinată după cumpăna râurilor importante din această zonă, iar în contextul tendințelor de acaparare a spațiilor montane în defavoarea moldovenilor, reprezentanții Bistriței vor încerca să pună sub îndoială această regulă, militând pentru precizarea hotarului comun de-a lungul cursului nemijlocit al râurilor contestate.

[31] Ioan C. Băcilă. *Întinderea Moldovei…*, p. 325; T. Bălan, *Conflictul pentru muntele Suhard…*, pp. 41-48.
[32] Ioan C. Băcilă. *Întinderea Moldovei…*, p. 325.
[33] *Idem*. *Hotarul de apus al Moldovei…*, pp. 48-54.